

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертацията на Годуин Дарманин (Godwin Darmanin), Malta

на тема: „The Information or the Disinformation Society”

Информационното или дезинформационното общество

(Философска критика на дезинформационното общество)

за получаване на образователно-научната степен „доктор”

проф. Сергей Герджиков, СУ „Св. Кл. Охридски”

Заявената от дисертанта цел е да се изследва съвременното общество като специфичен тип развитие в човешката история; да се критикува информационното общество в провала му да разпознае своите граници (с. 5).

В съвременното общество понятието информация повдига важни въпроси относно собствеността на информацията, разпространяването и достъпът до нея. Понятията *misinformation* и *disinformation* са различни: първото се отнася до невежеството, а второто – до намерението да се заблуждава. Движещата сила на информационното общество при неосъзнаване на границите му води до неговата деструктивност.

Задача е философско определяне на понятието „информационно общество” и поставянето му в пространството и времето. На това е посветена първа глава. Втора глава разработва философско интерпретация на съвременната технология. Прави се анализ на *виртуалността* и начина, по който тя променя субект-субектните, субект-обектните и дори обект-обектните отношения. В трета глава се изследва проблема за дезинформацията чрез анализ на *мас-медийте*. В следващите глави се установяват потребителските параметри на информационното общество и политиката на това общество. В последната глава се дискутира темата за свободата в това общество.

В моята рецензия представям схематично възлови пунктове на труда с оглед на реализацията на поставените цели и задачи.

Информационно общество. За да е информационно, едно общество трябва да е развило информационни технологии и управление на информацията. Информационното общество е глобално, но големи части от съвременното човечество не са информационни цивилизации: Африка, част от Латинска Америка и Азия.

Върху Технологията и виртуалността. Тук се използва понятието за „технологичен детерминизъм”. Представени са възгледите за технологията и нейната

роля в обществото на Маркс, Хайдегер, Елюл, Маркузе. Извод: Информационното общество е наистина технологично детерминирано, макар и „меко“, за разлика от „твърдо“ технологично детерминирани общества. Технологията не е неутрална, а има позитивни и негативни социални ефекти.

Виртуалните отношения крият опасност субектът да провиди другия субект като обект.

В тази глава очаквах по-чист философски анализ на *виртуалното* във връзка с *реалното*. Вчастност, включването във виртуалното пространство не е анализирано като жизнена форма и „самостоятелен свят“. В какъв смисъл ние живеем „във виртуалното“? Авторът пише: „античните гръцки философи са били сред първите, които предположили, че съществува фактуална реалност (νουμενον) която може да се намери под това, което ние видимо възприемаме като реално (phenomenon)” (с. 62). Авторът не цитира тук гръцки философи. Но ноуменът е тъкмо нефактичното, а понятийното. Ноуменът може да се свърже с понятието виртуалност.

Феноменалното за автора е „наблюдавана нереалност“. Следва обръкване: дали тази нова виртуална реалност е „над“ или „на нивото на“ възприемаемата реалност. Ако човек се потопи във виртуалното, подлежащата възприемана реалност може ли да стане вид фактически ненаблюдаема реалност (вид псевдофеномен?). Авторът оставя въпроса открит. Оставя рискът да се озовем в обръкана реалност (с. 63). Виртуалната реалност е изцяло зависима от компютърни симулации, а „хиперреалността“ е във физическата реалност. Хиперреалността и хиперсветовете замъгляват границата между реално и виртуално. Въпросът се оставя за по-нататъшно разглеждане.

Има ясен критерий, който аз формулирам така: „В реалния свят ние се раждаме, живеем и умираме. Във виртуалното не можем да се родим, да живеем и да умрем“. Така че това пространство не е философски адекватно да се говори като за „свят“.

Виртуалната култура съществува днес в киберпространството, а не във физическото пространство. Виртуалните общности са общности в тази виртуална мрежа. Реалните хора си взаимодействат във виртуален триизмерен свят (чрез аватар). Хората отделят много време на тези „светове“ (76–78). Авторът изпуска онтологичната перспектива на *тялото*. В света ние сме с тялото си, а в симулациите – само информационно. Анализират се възгледи на Жан Бодрияр, Умберто Еко, Даниел Бурстин и Алберт Боргман.

Хиперреалността прониква в реалния свят. За подобни филмови имитации е използван термина „хиперреално“, но по-точен би бил терминът: „квази-реално“.

Интересен е терминът „псевдо-явление” (Бурстин), но без задоволителна философия. „Хиперреалността е физически така реална като реалността... когато опитът с хиперреалността е ориентиран в контекст, неговата сила се оказва заменима и прекъсната, т.е. оказва се че няма сила изобщо” (Боргман), с. 96.

Медиите в информационното общество. Изследването е представително относно разнообразието от технологии в медиите. Така медиите представят една неистинска „реалност” пред своите зрители и манипулират общественото мнение. Авторът се позовава на Abdul (2004), който формулира критерии за ролята на медиите в информационното общество. „Информационно общество” се използва с кавички. То не е такова, за каквото се представя, а е по-скоро дезинформационно общество.

Медиите не са само развлечение и дневни новини. Те би трябвало да служат на гражданите. Вместо това те служат на своите собственици и спонсори-рекламодатели. Нарастването на медийния плурализъм не означава повече демокрация – хората не могат да притежават свои медии.

Анализът на медиите като „дезинформационно общество” е едно от най-силните места в дисертацията. Ролите на медиите в „информационното общество” са на авторитарност и доминация. Медийните корпорации въздействат на политиката. Съвременните медии обръщат ролята на публичната и частната сфери (Хабермас). Те правят публично онова, което трябва да е частно (реалити шоу). А онова, което е от значение за гражданите, се скрива, ако се разминава с линията на собственика. Собствениците на медиите продават време за реклами. Така „мнозинството медии в „информационното общество” се придържат към бизнес логиката”. Медиите се интересуват от онзи, който продава или купува – бизнес или консумация. Това прави много труден реалния плурализъм. Медиите могат да цензурират всичко, което работи срещу интересите им.

Медиите представят в глобалния свят западната цивилизация като модел, а останалите се превръщат в екзотика. Медиите или прикриват, или обръкват информацията. Националните медии се използват от правителствата за пропаганда. Медиите култивират масово поведение, което е приемливо (конформизъм). В заключение: „типът масмедия в „информационното общество” информира за онова, което има късовременна стойност. Тази информация се пренася до масите на големи пространства”.

Не самото съдържание на информацията, а самата медия (среда) формира обществото. Интернет определя как хората общуват. „Във връзка с това аз заключавам,

че мнозинството от нас, които живеем в „информационното общество“, не съзнаваме изобщо онези социални ефекти, и че следователно това може да индуцира вълнови ефект, който може да засегне и бъдещите поколения.

Консумативизмът в Информационното общество. Географският обхват на информационното общество съвпада с този на потребителското общество. Информацията е стока. Онези, които не могат да я купят, се изолират.

Тук трябва да се отбележи и обратния аспект. Информацията често се натрапва безплатно, особено дезинформацията. Правителствата, от друга страна, са повече консуматори на информация, отколкото продавачи.

В човешкото общуване винаги има пренос на знание. Ако то е тотално комерсиализирано, човешките отношения страдат. Новите технологии повишават потребителството в „информационното общество“. Развива се „виртуално потребителство“ – търговия със стоки във виртуалното пространство. Купуват се виртуални блага с реални пари. В консуматорското общество работниците са потребители в едно по-широко общество, потребителското общество. Трайността или по-скоро нетрайността на една машина е проектирана, тя се заменя с нова. Това принуждава към повече покупки и потребление и по-големи печалби за производителите.

Медиите пропагандират потребителството. Хората асоциират стоките със символни значения (Бодрияр). Чрез акта на консумация хората се идентифицират.

Управлението в „Информационното общество“. Правителствата са ограничени в контрола на поведението на гражданите. Интернет има и позитивни, и негативни ефекти. Интернет създава негативен ефект върху общуването лице в лице. Авторът използва формулировките на Джонсън и Пост за проблемите на Интернет пред правителствата.

Всеки опит на правителствата да контролират потока на електронна информация е труден и неефективен. От друга страна, гражданите могат да не осъзнават влиянието на правителството. Информираният гражданин се чувства освободен от оковите на местните власти. Информационното общество осигурява „E-Democracy“ (Трешел). Електронно правителство (e-Government) може да бъде много по-осезаемо и ефективно. Но все пак гражданите не са способни да използват ефективно електронното правителство. Някои граждани нямат достъп до информационните технологии (Digital Divide) – между развитите и развиващите се страни.

Авторът детайлно излага пунктовете, в които се съгласява и използва за своето изследване с цял спектър от актуални автори и от друга страна детайлно излага пунктовете, в които има свои наблюдения и заключения, като: „Едно е да имаш достъп до технологиите, друго е да можеш да ги използваш.”

Националните държави имат решаваща власт в конструирането на „информационни общества”, те инициират и надзирават мрежите, които са необходими за потока на информация. Държавата контролира честотите в ефира, по които се разпространяват потоците информация. Големите корпорации осъществяват глобалното разпределение на труда, например софтуерни компании с поделения в различни страни с нископлатени програмисти. Икономическият интерес е взаимен. Капиталът се глобализира.

Държавите се борят срещу глобални информационни канали на престъпните организации. В глобален план няма един властови център в свободната пазарна икономика.

Свобода, риск и сигурност. Как се съвместяват свободата на информацията и цензурата? Цензурата е необходима в случаите на криминална информация – детска порнография или създаване на оръжия. Но правителствата могат да злоупотребяват с цензурата. В големите градове са поставени много камери, които следят движението на гражданите. Комуникацията между гражданите може да се записва и пази от правителствата.

„Информационното общество” може да се превърне и в трансмитер на несигурността. Не е възможно да се проверява автентичността на информацията в „информационното общество” и да се разпознае дезинформацията и погрешната информация.

Тук се разглежда понятието „рисково общество” (Улрих Бек). Съществува естествен (външен) риск като риска от катаклизми и изкуствен (произведен) риск като риска от атомна война. Така Европейският съюз създава механизъм за защита на еврото от банкрут.

Авторът използва понятията на Pinter „Оруелово общество”, където гражданите са контролирани и наблюдавани и на другия полюс „Атинското общество” на неограничената свобода. Тук се обобщава картината от цялата дисертация: технология, медии, потребителство, управление, свобода на информация, сигурност. „Информационното общество” е *стъпка напред към свободното общество*. Но тази свобода е в различни аспекти *илюзорна*. На хартия „свободата” е гарантирана, но на

практика. „Информационното общество” е Оруелово, но е далеч от това да е „Атинско”.

В заключение се сумират изводите от отделните глави. Тук се разглежда също „технореализма” (Шенк и др.). Технологиите са реалистично погледнати като възможности без изпадане в крайности. Тук се цитират, анализират и демонстрират Принципите на технологичния реализъм: технологиите не са неутрални; властите могат да използват информационните носители за образование, култура и демокрация; информацията се нуждае от защита, както и авторските права; правителствата създават правилата на безопасността в информационното общество; информацията не е знание (Shenk at al).

Какво идва след „информационното общество”? Развиват се много сценарии на бъдещето. Основен момент е „биотехнологичната” революция, както и новото поколение „изкуствен интелект”. Това могат да са интегрални компоненти на постинформационното общество.

И така: „Е ли т.нар.”Информационно общество” наистина информационно, или не? Отговорът е в изследването на структури, регулации, практики, конституенти на „Информационното общество” „в реалния свят”. Това общество създава огромни възможности за човечеството, но и много предизвикателства, несрещани преди.

На практика информацията е съпровождана от огромни масиви дезинформация и мисинформация. Информацията може да е разрушителна и безсъзнателно и съзнателно. Гражданите трябва да притежават средства за разпознаване на информацията от дезинформацията. „Информационното общество” се проваля в осигуряването на това право на гражданите.

Приноси, изброени от автора (Автореферат).

Анализ на „ИО” от социално-философска позиция.

Локализация на ИО в пространството и времето на малото.

ИО не е още напълно глобализирано, но страните с ИО влияят на останалите.

Не само технологията движи ИО, тази детерминация е „мека”, а не „твърда”.

Масмедииите прикриват и разрушават много информация.

В много случаи съвременните медии „успокояват” гражданите и ги отклоняват от мислене за важните проблеми.

ИО е консуматорско общество и повишава равнището на потребителство.

В потребителското общество информацията е стока за продаване.

В ИО националните правителства са важни за контрол или надзор над имплементацията (честотите) и за включването на цялото население в ползите от ИО.

ИО не е Оруелово, но не е и Атинско общество.

ИО е също рисково общество и трябва да управлява възможните рискове.

Въпреки че теоретично ИО е информационно общество, на практика то съдържа дезинформация.

Библиография. Библиографията е голяма и внушителна. Авторът не е номерирал заглавията, но те са изглежда близо сто. Изброените източници присъстват много интензивно в текста на дисертацията и оставам с впечатление, че се използват ефективно. За всяка теза или проблемен пункт, за всяко понятие или концепция, авторът отбелязва източникът, а когато то е на автора, той го заявява ясно.

Заключение на рецензента. Предложената за официална защита дисертация е интересна, съвременна, богата на информация и изводи. Тя е по характера си не чисто философска, каквато и трябва да се очаква по темата за Информационното общество, но достатъчно провокативна и контроверзна (съдържаща дилеми) от висш философски интерес: относно знанието и заблудата в съвременното общество, относно виртуалното пространство и „виртуалните светове”, в които хората могат да извършват огромно множество социални действия, относно свободата и властта.

Дисертантът познава и използва интензивно и ефективно съвременната литература по проблемите на информационното общество.

Авторът е стигнал до редица собствени наблюдения и заключения, които представя като приноси на дисертацията.

Тяхната стегната формулировка в края на автореферата позволява на читателя да види, че е проведено едно плодно и силно, оригинално изследване. Въпреки че в това изследване отсъстват „чисто философски” спекулации и теоретизации за знанието информацията, реалното и виртуалното, свободата и властта, то е пълно с философски смисли и последици за разбирането на нашата глобална информационна реалност и за перспективите пред нас.

Трудът е реалистичен и показва, че човешката природа си остава двойствена в нравствен смисъл: всяко човешко постижение може да се използва за добро и за зло. Там, където е информацията, е и дезинформацията. Там, където е правото, е и контролът. Там, където се радваме на огромните възможности за общуване, са и опасностите да бъдем манипулирани, заблуждавани и дори да станем жертви на насилие.

Такава дисертация е нещо необичайно в българския философски живот. Нейната научно-технологична релевантност е нещо рядко за нас, българските философи. При това патосът ѝ не е сциентистки и тихнократски, а социален и хуманен.

С пълна увереност оценявам предложената дисертация на Годуин Дарманин с положителна оценка и заявявам, че с този текст кандидатът може да придобие образователно-научната степен „доктор”.

Рецензент: проф. Сергей Герджиков

30.05.2011 г.